

Jeppe Aakjærs foredrag i Dansk historisk Fællesforening om hedens fredning

Taler

Jeppe Aakjær
Digter og forfatter

Dato

18. juni 1916

Sted

Nyborg

Hedens Fredning

Taar jeg — Jyden — nu skal tale til denne Forsamling af I Fynboer, saa vil De ikke ta' mig det ilde op, at jeg begynder mit Foredrag med et par fynske Minder fra min Barn dom paa den jyske Hede.

De første Erindringer, jeg har om noget her fra Fyns Land, er knyttet til hin Skikkelse, som vi kaldte for Humleføreren, og som drog imellem Landsbyerne med sin Fødeøs duftende Humlehøst i Sækkene.

Vi saa ham komme med det høje Læs af hvide Sække ad de dybe, sandede Hedeveje; Læsset slingrede og lyste i Solen; kort efter hoppede en lille, rundkindet, smilende Mandsling ind over vort Hjemms Dørtræ; han var væver i Bevægelsen, langt mere end de Folk, jeg til daglig saa i mine forældres Hjem. Der stod en egen frisk og bedsk Duft ind over det sandstrøede Gulv fra hans Person. Han la' Hovedet en Kjende paa Skak og sa' henad Mor til: „Se, saa har De den fynske Humlefører; hvor meget kan jeg sælge Dem i Dag, lille Mor? Det er god Humle. *Min Kone har brygget paa den tre Gange!*“ Saa maatte vi da kunne begribe, at den havde bestaaet Prøven, og den gamle Bismer kom frem og det tunge Lod svang; og der købtes Humle til hele Aarets Fornødenhed; og saadan sad man ude i den fjærneste Hytte paa Jyllands Hede og fik i Munden hver Dag en frisk Smag af Fyns Land, naar vi tog en bred Slurk af Hjemmets Krus. — Saa husker jeg, da jeg blev lidt ældre — det har formodentlig været midt i Halvfjerdserne — at min brave Far, der sad og læste Stiftstidenden, mens han tyggede sin Mellemmad, pludselig fik en interesseret Pegefinger ned i Spalten, glemte at tygge og begyndte at læse, saa det lød over hele Stuen: „Her skal du høre noget, Katrine,“ sa' han til Mor, „hvis du vil la' Rokken staa saa længe. Det er værd at høre.“

Saa læste Far en Tale, som *Professor Rasm. Nielsen*, hin fattige Husmandssøn fra Roerslev ved Middelfart, som blev Studenternes Lærer ved Kjøbenhavns Universitet i 40 Aar, havde holdt derhjemme i Landsbyen i sin Sommerferie. Jeg ser end nu denne Spalte for mig i den gamle, grumsede Avis, og disse mærkelige Ord og Billeder der blev baaret ind over Stuen af min Fars monotone Stemme. Jeg kan jo efter 40 Aars Forløb ikke huske noget af Talen, men Stemningen husker jeg, den der ligesom udvidede Rummet under det lave Loft, hvor en krumslidt Mand sad og skulde ha' et Par Kundskabskrummer med sig, et Glimt fra Tankens høje Egne, før han i Jag skulde tilbage til Engen og stakke sit Hø.

Ja, ja! I brave Fynboer, I kan sagtens! I har rakt mangt et rødt Æble over Strømmen til os andre, mens vi — Jyderne — laa og krattede i Sandet efter Kartofflen.

En dejlig Øer Deres Land, som det ligger her midt i det strømmende Hav, midt mellem Jylland og Sjælland — som et rødkindet Barn mellem Far og Mor. *Æbleø* — hedder en lille Ø ikke langt fra Deres Kyst. Fyn selv er som et stort, rundt Æble med dets Stilk i Midten! — Ja, der kunde tales meget om de mange røde Æbler, som denne lille ø har rakt over Strømmene. Een Gang rakte De over selve Verdenshavet et stort, tungt og fast Gjemmeæble: dets Navn var *H. C. Andersen!* Det er, som om denne Ø har samlet alt det, den ejede af rent og stort og yndefuldt for at la' det strømme sammen i denne Mands enestaaende Digtning; *H. C. Andersens Æventyr* — der staar en Duft ud fra dem af Deres levende Hegn og Rødtjørn i Blost, af Æblegaard og Humlehave. Med *H. C. Andersen* er Deres Ø jo bleven et Verdensnavn og dette Navn synes end nu at være ligesaa frisk som for 50 Aar siden; det har i Sandhed været et Gjemmeæble! *Andersens Æventyr* læses i Japan som i Indien, i Australien som i Sydamerika. Naar en Mor lægger sit Barn i Seng — ligegyldigt hvor paa den vide Jord — og hun vil, at det skal være glad og drømme om noget dejligt, saa læser hun for det et af Deres Landsmands Æventyr, og fra Æventyret glider der noget af denne Ø, dens Natur og Lands ejendommelighed ind i det fremmede Barns Sind og Drømme.

Saa forunderligt er det ægte nationale spundet ind som Guldtraade i al stor og skjøn Poesi.

Men nu til mit egentlige Æmne:

Det er da en Sandhed, som — mig bekjendt — ingen har vovet at bestride, at Naturen sætter sit Særpræg paa alle levende Organismer. Ikke blot Planterne og de lavere Dyreformer, men ogsaa de mest udviklede Dyrearter er i dette Afhængighedsforhold til den omgivende Natur; derfor — naar Dyr skal være i Fangenskab i vore zoologiske Haver, sørger man for, at Stenbukken faar sit imiterede Fjæld, Flamingoen sin Fiskedam etc., for at de ikke helt skal savne det tilvante; men tro endelig ikke, at Mennesket i nogen særlig Grad har det anderledes. Hvad er det, der skaber de nationale Forskjelligheder? Ja, der er selvfølgelig mange medvirkende kræfter — men den Iagttagelse maatte være ganske forblindet, der vilde benægte, at den omgivende Natur ikke er en af de Hovedfaktorer, hvoraf det nationale Ydre som det nationale Indre udstømmer.

Men har jeg Ret i dette — og derom tvivler dog vist de færreste — at den os omgivende Natur har en afgjørende Indflydelse paa det menneskelige Sind, ja hyppigt er ligefrem retningsbestemmende for det, hvor vigtigt er det da ikke, at Naturen saa vidt muligt bevarer sine typiske Former, saa det ikke æltes op i et stort Grovbrød altsammen, men at den vilde Natur ogsaa faar Lov til at være. En Bøn for den vilde, uberørte Natur er faa Steder saa stærkt paa sin Plads som i Danmark. Vort Land er jo saa kvindelig vegt og blødt i Formerne, at et eneste Strøg af en ru Haand tidt kan være i Stand til at berøve det al dets Ejendommelighed. En bugtet Højrække, en enkelt lyngbevokset Banke, der skyder sin Ryg op af Undergrunden, kan give en hel Egn dens Karakter og Charme.

„Anlægget stilles under Publikums Beskyttelse!“ Det er Ord, som vi tidt ser paa en eller anden Plakat i Byernes Nær hed, Ord, der burde skrives tværs hen over Danmark!

Det meste af den danske Natur med alt, hvad den rummer af hvad der er kjært og kvægende for vort Hjærte, er lagt i Bøndernes og Jorddyrkernes Hænder; det er virkelig en saare stor Betroelse; hvordan har de nu vist sig denne vor Tillid værdig? Aa, kun saa som saa! — Lad os tales lidt ved f. Eks. om vore Oldtidshøje. Hvilke herlige Mindesmærker har vi Danske ikke i disse Høje! Mens Ploven gik som en jævrende Høvl hen over Mark og Kjærbund, laa endnu disse Høje uberørte i Kløvermarken — som brune Knapper i Danmarks grønne Trøje — Lyngen trak sin stride Hætte ned om Højenes tusindaarige Isse; Lammene legede i Foraarstiden op og ned ad deres broncefarvede Sider, og

Ungdommen gik i Søndags pudset op paa deres Toppe for at tælle Kirketaarnene, mens Havrenringled fint ved Højens Fod. — De danske Høje! De glemmer den Bondefødtens tidligste Minder; omkring dem legede vi vor uskyldigste Leg, mens vi groede i Vejret, fra deres Top fik vi vort første Indtryk af verden. For de Voksne yder de et Perspektiv ind til Oldtiden. Hvorledes har man da kunnet nænne at ødelægge noget for den enkelte som for Samfundet saa værdifuldt? Og dog er det sket efter stor Maalestok. For et Par lumpne Syldsten til et Svinehus eller en Overdækker til en Stenkiste har Tankeløsheden spoleret, hvad aldrig mere kan oprettes. Især forrige Aarhundredes Vejanlæg har mange Synder paa Samvittigheden; hvor Entreprenørerne var ude „for at skaffe Sten“ til Vejkisterne, der skaanedes intet, som Staten ikke havde sat sit Segl for. Ogsaa Jyllands kraftige Kjær- og Moseopdyrking krævede en stor Del af vore gamle Høje. Saadan en gammel, taalmodig Høj, den var saa nem at holde til med Møgvognen og faa fuldt Læs ved, naar den morrede Mosejord trængte til Sandblanding. Denne skaanselsløse Nivellering af herlige historiske Mindesmærker foregaar den Dag i Dag lige for vore Øjne, uden at Samfundet synes at have den rette Forstaaelse af, at det er dens moralske Pligt at værne denne Fædrearv; det vi har faaet for intet, skal vi ikke ødelægge, men lade gaa i Arv igjen til de Slægter, der skal glæde sig ved det danske Land efter os. Hvor beskæmmende er det ikke, at disse skjønne Slægtsminder, som Fortidens barbariske Kultur har skaanet, netop skal finde deres Banemænd blandt vor Tids oplyste og af den historiske Højskole stærkt paavirkede Bondestand. Det grelleste Eksempel i Retning af Højødelæggelse i Nutiden, som jeg har hørt om, berettes af afdøde Oberstløjtnant Thyge Søegaard, der har gjort et saa enestaaende smukt og fædrelandsk Arbejde for de jydske Højes Fredning; det var i 70'erne i den lille Landsby Fovlum ved Viborg; der laa der indenfor Kirkegaardsdiget en sjælden gammel Gravhøj af 4000 Aars Ælde; en Langdysse med to Kamre, Side om side med Kirkegaardsmuren; men en Mand bød 5 Mark 8 Skilling for Dyssens Sten, og saa var dens Skæbne besejlet. Højen jævnedes og Stenene kjørtes hjem til den nye Ejer. Det er langt fra et enestaaende Eksempel, men som sagt, det er et af de værste.

Men det er jo ikke bare vore Høje, der er blevet handlet ilde med. Tag en gammel Bog som Pontoppidans „Danske Atlas“ fra Midten af 18. Aarh., eller endnu ældre Værker, se hvilken Hoben *Rudera* — Rester af gamle Kirker og Borge eller gamle Stenkors, som han ved at nævne, men hvoraf der nu ikke er en Flis tilbage; saadan en gammel Ruin, en forvitret Murrest, et hældende Stenkors ved Diget, der staar og mumler i sit Tung sind, det har noget, det vil have fortalt

os Levende om de Døde, før vi selv vandrer hen til de Døde; et dybt alvorligt Memento om altings Forkrænkelighed og Fald. Vi gjør klogt i at lytte til slige Alvorsrøster. Det er ikke et Bevis paa Kultur, at vi lader haant om disse mumlende Stemmer fra Tidernes Dyb, at vi vender døve Øren til Fortidens Minder, som vedkom de ikke os. Historien er ikke en bisar Nyfigenhed, men en hellig Trang til at komme bag os selv i stærkere Forstaaelse af Fortidens Liv og Kaar, en Trang til at bevare vor Rod lige saa frisk som vor Top; thi et Folk, der løber op i bar Top, vil snart blive et goldt Folk.

Det maa sikkert siges, at det danske Folk er et dygtigt Folk, men vi er næppe i nogen udpræget Grad et pietetsfuldt Folk, og mangen en gammel Ruin og Fortidsrest er blevet ned tromlet og nedtrampet, fordi et eller andet grøddøjet Individ fattedes et Læs Grus til sit Møddinghul. Saadan er der ude paa Bondelandet blevet ødelagt utallige gamle Tomter og Bygningsrester, der stod og rakte de forvitrede Kvadre oven ud af Græsset uden tilsyneladende at fornærme et Menneske. Men heller ikke Byerne har været synderlig forstaaende over for de gamle Huse, eller hvad der kunde være af historisk Værdi og Betydning. Hvad ser man ikke af gammel Bygnings kunst, naar man rejser ude i Verden, ikke mindst i Tyskland; der er næppe en By saa lille, at den ikke har bevaret en eller anden Fortidsrest; det samme er Tilfældet med de fleste andre europæiske Landes Byer: enkelte er næsten som hele Museer fra Ende til anden; jeg nævner Visby paa Gotland eller Rothenburg og Nürnberg i Bayern. Hvor lidt har vi gjennergaaende af Gammelt i vore Byer! Ja, vi har jo Ribe og enkelte spredte Ting, f. Eks. i Nyborg, Randers, Aalborg og maaske et Par Byer til; men de fleste har haft travlt med at faa alt det Gamle raget ned — som nu en ældgammel By som Vi borg! Hvor har den saakaldte „Kultur“ dog været streng imod den! Ikke en Gang dens Domkirke har de kunnet lade den be holde uden at mixe og fixe paa den, saa det næsten er gaaet den som Jens Baggesens Kniv, der fik fornyet først Bladet og saa Skaftet. I de senere Aaringer har man hittet paa at læsse de gamle Bygninger paa Flyttevognen som en Kommode og trille dem udenfor Byen, hvor de er bedst af Vejen; saa kan de staa der og gabe (f. Eks. Aarhus's Borgmestergaard og Courtsens Gaard i Horsens); saadan som man undertiden sætter et gam melt, udtjent Møbel hen i Udhusene; og det kan jo siges, at Bygningen dog ad den Vej bliver bevaret (som visse Damer gemmer deres udtrukne Tænder i Syasken) — men Bygninger, der paa den Maade sættes udenfor det gode Selskab, bidrager just ikke stort til Byens Fysiognomi — i hvert Fald ikke til dens kulturelle Side.

Da jeg i 1906 var i Skotland, oplevede jeg et lille Træk, som maatte slaa enhver Dansker med Forundring. Det var ude i den lille Atlanterhavsbay Ayr, lige midt i Burnslandet; her var der en gammel, gammel Bro over Ayrfloden, som Digteren Robert Burns en Gang havde indføjjet i et af sine landskjendte Digte. Denne Bro havde længe staaet paa Rav og truet med at dejse ned i den Flod, som den nu gjennem Aarhundreder havde hjulpet andre tørskoet over. Der var mange Forslag fremme om den Bro; adskillige hældede vel endog til den Opfattelse, at den ikke var Reparationer værd; Folk kunde jo gaa over den anden Bro ikke saa farlig langt derfra. Men nu kom den stenrige Lord Rosebery og talte Donner til Gemytterne; det gik for alt i Verden ikke an, at man nedlagde denne Bro; havde man glemt, hvem Rob. Burns var! Var det ikke ham, hvis Digte levede i alle skotske Sind, hvis Sang de nyn nede paa i Sol og Regn! — En Bro, som han havde helliget ved et Digt, maatte ikke forfalde eller udslettes. Og for at vise, at det ikke var Mundsvejr, tegnede Rosebery sig for 30,000 Shillings; og de andre lod sig smitte af hans Varme; i Løbet af meget kort Tid var Broen sikret; i 1910 kunde den atter aabnes for Trafiken. Det er Eksempler af den Art, der efter min Formening giver nok saa smukt et Billede af den ægte Fædrelandskjærlighed som Bidrag til vort Luftforsvar.

Hvilke underlige Tanker maatte ikke en Dansker faa ved at blive Vidne til saa skjøn en Pietet over Mindet om en af Nationens Store!

Man ved herhjemme ikke ret, i hvilket Hus Bertel Thorvaldsen blev født; da jeg første Gang kom til Kjøbenhavn, gik jeg hyppig forbi det lille smukke Hus, hvori Øhlenschläger fødtes; men siden er det skaanselsløst jævnet med Sylden. — Paa Kjøbenhavns Gammeltorv laa indtil for faa Aar siden et gammelt fornemt Hus, hvorfra en Marmorplade i Muren forkyndte: Her fødtes Søren Kierkegaard. Det gamle smukke Hus har nu maattet vige Pladsen for — et Biografteater! Søren Kierkegaard og Biografteater! — det er næsten, som læste vi en af hans egne allermest beske Strøtanker om Livets Tragikomedie. Under denne Betoning af Pietetsmangel hos det danske Folk skal det dog nævnes som et Plus til den rigtige Side, at f. Eks. Fyn har vist sin Skyldighed mod Berømmelsen ved at istandsætte det Hus i Odense, hvor H. C. Andersen fødtes og har indrettet det til en Art Museum for ham.

Og saa er jeg da nu naet til det sidste Blad i den Udslettelses Historie, som jeg her har givet Dem nogle faa og mangelfulde Rids af — er naet hen til Kapitlet om den jyske Hedes Forvandling, for hvilken der jo netop dette Aar

fejres Jubilæer og udsendes Festbøger, synges Lovsange og raabes Hosianna og Halleluja! Mens jeg maaske indtil nu har kunnet glæde mig ved Deres Forstaaelse og Indrømmelser, saa frygter jeg, at De vil svigte mig, naar min Tale nu mere og mere vil tage Anklagens Form, især da Anklagen rettes mod et saa forkjælet Barn, ja, jeg kunde sige et saa forgudet Væsen, en national Fetisch, som „Det danske Hedeselskab“.

Den jydsk Hede har nu i ca. 200 Aar været en Bold for Projektmagere. Mens Enevælden uden Afsky eller Blusel ragede hele Landsbyer omkuld, Gaarde og Huse sammen i en Dynge, for at en eneste nybagt Baron eller Greve kunde trone paa Ruinerne, lod deres Majestæter sig det allernaadigst være angennemt at lytte ivrigt til de Floskelmagere, der fortalte løs om den jydsk Hedes skjulte Skatte, og paa et Tidspunkt, da Staten var fattig som en Kirkerotte, da Landbruget paa den gode Jord dreves lidet rentabelt med Hoveri og Trælbønder, anvendte man mellem Aarene 1760—70 op imod 1 Mill. Rigsdaler paa disse over al Beskrivelse parodiske Hedeforsøg; omsider slap Regjeringen det hele med et Plump og lod de fattige Tyskere, som man havde slæbt herind i Hundredtal, ene om, hvorledes de vilde klare sig. Og de skreg af Sult, takt fast, snart mod den himmelske, snart mod den jordiske Trone. For Tyskerne skriger bedre end vi. Den jydsk Hedeslider ved at sulte i Tavshed. Derom kunde jeg sige adskilligt, om der var Tid dertil. Jeg har set ham, den tavse Hedesulter, der vandrede forpint rundt om sin Hytte ved Kyndelmisse, naar alle Livskilder var frosset til, pint ikke saa meget, fordi han selv skulde sulte, som fordi hans Smaadrenge, hvis blege Ansigter man skimtede derinde bag Ruden, nu ikke havde faaet Mad paa andet Døgn! De skulde vide, hvor der savnes, hvor der sultes den Dag i Dag bag den jydsk Lyng, hvis Opdyrkning danner saa skjønne Temaer paa den patriotiske Gonggong!

Hedeselskabet er et Barn af Romantiken; ligesom Øhlenschläger vilde rejse Oldtidsaanden i det danske Folk, saadan gik Dalgas og fablede om at opelske Oldtidsskove paa den jydsk Hede. Fordi der forekommer en Del S sammensætninger med Navne paa Træer i Hedens Stednavne, gik han rask ud fra, at der havde været Skov. En By hedder Egebjerg; det er dog klart som Solen, at her har staaet en Egeskov; vel, men en lignende Bevisførelse berettiger jo os til at slutte, at der da — i Overensstemmelse med sidste Stavelse — ogsaa maa have staaet et Bjærg; Skoven, Egeskoven, er ifølge Dalgas blevet omhugget af onde Mennesker; men hvem er saa rendt med Bjærgen, for nu ses der knap en Bakke? Sandheden er naturligvis den, at der aldrig paa dette Sted har været hverken

Skov eller Bjærg, men derimod nok en lille Gruppe Egetræer. Og saadan overalt. Alle sumpige Steder har vel nok haft Træer, men sammenhængende Skov paa den høje Hede — aldrig! Det ved enhver, der har givet sig af med Hedeforskning paa vore Arkiver, at Hedens Fysiognomi har været omtrent det samme, saa langt historiske Dokumenter rækker.

Men det har været en gylden Frase for Beplantnings apostlene.

Den jydsk Hede er blevet taget fra os gennem en Overrumpling. Den vestjydske Mand er meget sjælden selv blevet spurgt om sine Ønsker. Og nu kjender han knap sit eget Land igjen. Det er en saare kjedsommelig Ting at mixe for meget med et Landskab, vi elsker. De Folk, der tilplantede Himmelbjærg, burde have haft livsvarigt Tugthus.

Nu frygter jeg for, de er blevet Etatsraader, og det er virkelig i Forhold til Forbrydelsen en altfor ringe Straf.

Lad os dog aldrig tro, at det er ligeegyldigt, hvordan vi omgaas med vort Land. Dersom du rører Fuglens Rede blot saa meget, at du krøgler det ringeste Straa, da søger hun den ikke mere. Det er vistnok uimodsigeligt, at de Lande i Evropa, der er i Besiddelse af den konstanteste Natur, nemlig Bjærglandene, bliver elsket stærkest. Schweizernes, Nordmændenes Glæde over deres Land er jo nok saa bekjendt; jeg tror heller ikke, at nogen Del af Danmark er blevet omfattet med en mere inderlig Naturfølelse end Vestjylland, der jo indtil for nylig i sin udstrakte Hede ejede en Grund, der havde ligget urørt lige fra Stenalderfolkets Tid. Vor Kjærlighed maa have noget synligt at knytte sig til. Det Land, hvori Farverne og Formerne ustandselig røres om som med en Slev, som man pisker Blommen og Hviden sammen paa en Tallerken, det vil faa vanskeligt ved at bevare sine Børns Kjærlighed. Bjærglandets Søn, som kommer hjem efter Aaringers Forløb, vil stadig se det samme Fjeldragende op over Hjemmets Tag, det samme, som har staaet der i Tusinder af Aar; han kan straks vandre ind i sine Minders Verden. Mens vi andre, da især vi Vestjyder — hvis vi har været længe borte — maa nærme os vort Barndoms hjem saa ængstelig for, at man skal have gjort det dyreste, vi ejede, ubodelig Fortræd. Hvor let kan ikke en Kobbeltugthusfanger have været paa Spil; thi nu er det jo dem, man bruger til at pynte op i Danmark, til at bedre lidt paa Tristheden i den saakaldte „øde“ Hede. Vort Hjærte banker ligefrem hef tigt, før vi naar Bakkens Top, hvorfra vi overskuer det Hele. Jo sandelig, om ikke Hedeselskabet har været der med et af sine

mesterlige Projekter: med Beplantning og Reolpløjning og Mergelspor og Tip-Top-Vogne og hele Redeligheden. Højen, hvor er Højen, hvor Pigerne gik op i Søndagspudset for at tælle Kirketaarne, ak, kan du ikke se, den staar jo der under en Kalot af Bjærgfyr som en Skrukhøne under et Sold; og det gamle Dige, hvor Spillemanden gik med sin Klarinet i Maanekvælden, mens hans Toner skingrede igjen i de aabne Porte rundt om — ja, det blev saamænd brugt til Fyld under Mergel sporet. — Men Bækken da, min elskede Bæk. — Gud, den blev jo reguleret og fik omsider et pænt Drænrør at gaa i! Til sidst er der kun et Par hældende Ledstolper at klappe i Maanelyset, mens du betror din Sorg til dem. Saa svært er det at knytte sin Kjærlighed til noget i dette lille „Fremskridtsland“.

Naa, jeg tør ikke tale ret meget længere, skjønt jeg har svært ved at løsrive mig fra dette Emne, der er smedet sammen med mine Hjærterødder. Det er ikke min Hensigt at bryde Staven over al Hedeselskabets Virksomhed; det har gjort Ting, som fortjener Nationens Tak. Men det har været en uhyre ensidig Bevægelse, og det har ikke røbet et Glimt af Forstaaelse af det Naturideal, der ligger dybest i Vestjydernes Sind. To Natur idealer mødes og strides i vort lille Land: det ene, Øbo-Idea let, kommer Øst fra og kommer med Fordringer om Træer og Skygge; det er Bøgeskovens Sønner, der vil se Sjælland alle Vegne. Det andet Naturideal (til hvilket jeg bekjender mig) kommer Vest fra og forlanger først og fremmest Udsyn, elsker overalt de store flader, Vindenes Tærskelo og de mile hvælvede Horisonter. Begge Naturopfattelser er intimt og inderligt forbundet med Folkekaraktererne i Øst og Vest.

Men i Hedeselskabets Virksomhed, i det Præg, som dets Mænd, specielt Enrico Dalgas, har sat paa Jyllands Hede, sej rede Øbo-Ideal over den indfødte Befolknings eget Natur ideal. Hedeselskabets Virksomhed er en Øbo-Bevægelse: lutter Øboer, i snævrere Forstand: Kjøbenhavnere og Østjyder, har præget Virksomheden. Vestjyden selv er knap bleven spurgt. Øboen har majet vort gamle, hærdede Land ud, saa vi knap kjender det mere.

For øvrigt har de Ret, der fremstiller Hedeselskabet som en Erobrer. Vestjylland er ogsaa i mine øjne et erobret Land, enhver Jyde, der tænker ved, hvad der sker, maa se hen til Hedeselskabet og dets saakaldte Kultivering paa vor fædrene Hede med samme Øjne, som et erobret Folk ser op mod de Sejrsmonumenter, som Fjenden rejser paa de Sлагnes Jord. Man maa dog ikke i sin hellige Iver for at skaffe vore Børn og Børnebørn tilstrækkelig Pindebrænde og en Harpiksknude i Kakkelovnen glemme, at der er højere Værdier end dem, der holdes fal paa en

Skovavktion; og det maa De vide, mine Herrer Lyngforskrækkere, at disse højere Værdier, de rykker ud alle Vegne, hvor Bjergfyrren og dens Stammefrænder rykker ind. I kræver Skov over det Hele, Sjællands Bøgeskygge og Sjællands Nathue ned om Ørene paa os alle. I vil Ensdanhed og Uniform; jeg kræver Respekt for det Særegne. Og det Særegne, det møder du i Fortidens Vestjylland. Det jydsk Hedeland med sin storlinjede Alvor har skabt den jydsk Mand, har givet ham hans hærdede, knudrede Skikkelse, hans skarp skaarne Mund, hans lange Udsyn under de buskede Øjen buer, hans stejle Vilje, hans Ensomhedsfølelse, hans Ydmyghed overfor Gud og Alnaturen. Af slige Egenskaber blev der til Nationens Stolthed og Glæde formet en Søren Kierkegaard, en Termansen, en St. St. Blicher.

Vort Land er lille, lad os da ikke gjøre det endnu mindre ved at arbejde hen til, at det bliver ens over det Hele. Sjælland og Fyn er gode for sig; men den ægte Jyde vandrer i Længden lige saa trangt i Øernes Skove som Hjejlen under Bjergfyrrens pjaltede Kroner. Derfor er vi dog aldrig kommet til Øboerne med Øksen paa Nakken for at foreslaa dem at omhugge deres levende Hegn og deres Bøgeskove, endda de staar og tager Pladsen op for Hveden, mens Lyngen dog bare spærrer for Spergel og Kartoffler. Hvorfor vil Øboerne gjøre sig al den Møje under Solen for at omvende os til deres Naturbetragtning; hvorfor maa vi ikke forblive i den Barskhed, der tiltaler vor Sjæl?

Jeg har ikke kunnet berøre Nyttensiden af Hedens Tilplanning og Opdyrkning, ellers tror jeg ikke, det skulde have faldet mig vanskeligt at godtgjøre, at Hedeselskabet ogsaa socialt set har været en Kjæp i Udviklingens Hjul. Hedeselskabet har altid haft sine videste Kanonmundinger rettet imod Tidens største Reformtanker: den rette fordeling af Landets Jord.

Det tænker de færreste paa, hvad det har sinket Udviklingen, at man har faaet Debatten til at staa om Lyng og Sand, hvor den burde have staaet om den gode danske Muld. Derude paa de golde Lyngsletter fandt vi Plads til vor overskydende Befolkning, det vil sige til de Sagtmodigste; de Trodsige, og det vil sige de Bedste, de betakkede sig; de vendte sig vredt omkring og gik ned til Havet og tog Billet til Amerika.

Jeg beder Dem da: Lad den jydsk Hede ligge som Reserve. Jeg sværger Dem til: Vi faar aldrig Brug for den til andet end til Ferierejser, til Luftspejlinger, til Dyrs Fredning, til Fuglens Flugt!

Den jyske Hede er i mine øjne den ejendommeligste, og ubestridt er det den ældste Del paa det danske Landskabskort. Lad denne Oldtidsskygge vedblivende hvile paa vor Mors vejrslagne Kind! Kald den uskjøn, unyttig, om De vil, men kald den ikke „en Skamplet“, hvad somme har gjort.

„Lad *det* staa!“ sagde Bonden om Rundetaarn. Lad det samme Ord gjælde om, hvad der endnu er levnet af gamle, synlige Minder fra Fortiden. Lad os drage Omsorg for, at det Land, vi elsker, maa bevare en Række konstante Træk i sit Fysiognomi, for at ogsaa dets Børns Kjærlighed til dette Land kan bevares i Bestandighed til de sildigste Tider.

Kilde

Aakjær, Jeppe. 1919. Artikler og taler. 1887—1918. København og Oslo: Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Foredrag, Husmandsbevægelsen

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jeppe-aakjaers-foredrag-i-dansk-historisk-faellesforening-om-hedens-fredning>